

УДК 347.1

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.08>**Алеся Митник,***канд. наук з держ. упр.,**доцент кафедри галузевих юридичних наук**Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського***Інна Мороз,***магістрант спеціальності 081 «Право»**Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Стаття присвячена комплексному дослідженню комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності. Викладено визначення комерційної таємниці, її правове регулювання в законодавстві України. Наведено способи введення правового режиму комерційної таємниці. Проаналізовано види відповідальності за порушення права на комерційну таємницю, які закріплені законодавством України. Описано конкретні форми і способи захисту комерційної таємниці на практиці. Проаналізовано судову практику захисту порушеного права на комерційну таємницю, зроблено висновки та можливі шляхи вдосконалення законодавства правового регулювання комерційної таємниці. Інформація стала першоосновою життя сучасного суспільства, його предметом та продуктом діяльності. Сам процес створення, накопичення, збереження інформації, її передача та обробка стимулювали процес в галузі виробництва інформаційних технологій, операційних систем, засобів передачі інформації. Завдяки новим інформаційним досягненням державні кордони стали прозорішими для обігу інформації, а способи захисту інтересів власників інформації стають все актуальнішими.

Приєднання України до Світової організації торгівлі та обраний державою курс на інтеграцію до Євросоюзу вимагає запровадження нових дієвих методів захисту прав інтелектуальної власності, зближення й інтеграції української економічної системи до економічних систем країн Європейського Союзу. Цей процес потребує впровадження моделі інноваційного розвитку держави, безперешкодного обміну новітніми технологіями, передачі новітніх відкриттів, комерційних таємниць, комерціалізації об'єктів інтелектуального права загалом.

В Україні інститут комерційної таємниці поки перебуває на стадії формування, становлення. Для нашого законодавства його вдосконалення є нині актуальним. Відсутність достатнього правового регулювання негативно позначається на динаміці розвитку приватного сектора економіки, а особливо на надходженнях закордонних інвестицій, оскільки інвестори з розвинених країн не будуть інвестувати і розкривати свої комерційні таємниці, якщо не отримають законодавчо обґрунтованих гарантій збереження такої інформації в таємниці. Тому дана тема є актуальною та потребує досконалого вивчення.

Ключові слова: комерційна таємниця, правовий режим комерційної таємниці, відповідальність за порушення комерційної таємниці, форми захисту комерційної таємниці.

Постановка проблеми. В Україні інститут комерційної таємниці поки перебуває на стадії формування. Його становлення і вдосконалення для нашого законодавства є актуальним. Відсутність достатнього правового регулювання негативно позначається на динаміці розвитку приватного сектора економіки, а особливо на надходженнях закордонних інвестицій, оскільки інвестори з розвинених країн не будуть інвестувати і розкривати свої комерційні таємниці, якщо не отримають законодавчо обґрунтованих гарантій збереження такої інформації в секреті. Тому дана тема є актуальною та потребує досконалого вивчення.

В Україні протягом останніх років формується школа інтелектуальної власності, метою роботи якої є забезпечення інноваційного розвитку держави. Дослідження в напрямі правового регулювання комерційної таємниці, її захисту як об'єкта права інтелектуальної власності проводять такі вчені: Ю.Л. Бошицький, М.К. Гальянтич, Д. Гетьмаков, І.І. Дахно, О.В. Дзера, Ю.М. Капіца, А.М. Колодій, О.А. Підпригора, Р.Б. Шишка, О. Рохітницький, А.Д. Святоцький. Питання щодо вдосконалення законодавства про комерційну таємницю, окрім згаданих вчених, досліджують Д.А. Азаров, Г. Андрощук, І.В. Гарарук, І. Дахно, В. Кунцевич,

О. Ноговіцин, Є. Онисько, Г.О. Следняєва, О.П. Світличний, О.І. Харитоновна.

Однак низка питань потребує додаткової уваги.

Мета статті – розкрити сутність поняття комерційної таємниці як об'єкта інтелектуального права, визначити суб'єктів права на комерційну таємницю, розкрити організацію системи охорони комерційної таємниці, проаналізувати способи та методи захисту права на комерційну таємницю в Україні та визначити шляхи удосконалення системи правового забезпечення охорони та захисту комерційної таємниці.

Виклад основного матеріалу. Право інтелектуальної власності належить кожному, воно закріплене на конституційному рівні. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди (за винятками, встановленими законом). Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством [1].

Інтелектуальна діяльність – це розумова, творча, духовна праця в різних галузях науки, спрямована на створення та впровадження інновацій. Результати творчої діяльності, які підлягають законодавчій охороні, є об'єктами права інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини з приводу створення, використання, охорони результатів творчої діяльності [2].

Інтелектуальна власність у широкому розумінні означає законодавчо закріплені права на результат інтелектуальної діяльності у науковій, виробничій, літературній та художній галузі. Право інтелектуальної власності, закріплене у ст. 418 ЦК, становить особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Для людини характерні два види творчості – художня (результатом є літературний чи художній твір) та технічна (результатом є комерційна таємниця, винаходи, торгові марки).

Дуже важливо не ототожнювати результати творчої діяльності (об'єкти інтелектуальної власності) з матеріальними об'єктами промисловості, виробництва, а відокремлювати їх.

Інтелектуальною власністю є не сам результат діяльності людини як такий, а право на цей результат. Тобто інтелектуальна власність є нематеріальною, а об'єктом такої власності є право на результат інтелектуальної діяльності людини. Це право має подвійну природу. З одного боку, право інтелектуальної власності складається з майнових прав на об'єкт (володіти, користуватися, розпоряджатися), а з іншого – з немайнових прав на об'єкт (право на авторство, право на недоторканність твору) [3].

Комерційна таємниця належить до конфіденційної інформації, оскільки відповідно до ст. 505 Цивільного кодексу доступність такої інформації повинна обмежуватися її власником і може поширюватися лише за його бажанням і лише у визначеному ним та законодавством порядку.

Відповідно до ст. 506 Цивільного кодексу України майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є такі: право на використання, виключне право надавати дозвіл третім особам на використання, виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню тощо.

Чинним законодавством України передбачена кримінальна, цивільно-правова, адміністративна, дисциплінарна відповідальність.

Так, згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України незаконне збирання інформації (дії, спрямовані на отримання інформації, що є комерційною таємницею) з метою незаконного використання цих відомостей чи використання їх (впровадження у виробництво чи врахування під час планування), що призвело до настання істотної шкоди власнику, карається штрафом від трьох до восьми тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян [4].

Вчинення умисного розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, яка заволоділа такою інформацією при здійсненні своїх службових чи професійних обов'язків з корисливих чи інших особистих мотивів, що призвело до настання істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, карається штрафом від однієї до трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян з позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю до трьох років (ст. 232 Кримінального кодексу України).

Несанкціоноване втручання в роботу комп'ютерних систем суб'єкта господарювання, що призвело до витоку, блокування, втрати, підробки інформації, карається штрафом від шестисот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст. 361 Кримінального кодексу України).

До практичних методів здобуття конфіденційної інформації належить проведення таємних активних операцій з метою здобуття, систематизації, дослідження відомостей, придбання інформації за гроші чи шляхом шантажу, розпитування, фотографування документів, їх викрадення тощо.

Якщо право суб'єкта господарської діяльності на комерційну таємницю порушене у межах укладеного договору саме особою, яка є стороною договору, то застосовуються до винної особи цивільно-правові норми за порушення зобов'язань, передбачені главою 51 Цивільного кодексу України.

У разі порушення цього права у позадоговірних зобов'язаннях особою, що незаконно заволоділа такою інформацією, застосовуються норми про зобов'язання про відшкодування шкоди, передбачені главою 82 Цивільного кодексу України.

Відповідно до ст. 36 Господарського кодексу України неправомірне добування відомостей, пов'язаних з виробництвом, технологією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало чи могло завдати йому шкоди, вважається неправомірним збиранням відомостей, що містять комерційну таємницю.

Розголошенням комерційної таємниці вважається ознайомлення іншої особи без дозволу на те особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням нею відповідних обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди власнику комерційної таємниці.

Схиленням до розголошення є спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням нею відповідних обов'язків відомості, що становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей третім особам.

Під неправомірним використанням розуміється впровадження у виробництво без дозволу уповноваженої особи відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Ч. 3 ст. 162 Господарського кодексу України передбачено, що особа, яка противно використовує комерційну таємницю, зобов'язана відшкодувати завдані збитки суб'єкту господарювання.

Вчинення усіх актів, що підлягають кваліфікації як недобросовісна конкуренція (неправомірне збирання, використання, розголошення та схилення до розголошення комерційної таємниці), тягнуть за собою відповідальність, передбачену Законом

України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про недобросовісну конкуренцію» неправомірним є використання імені, комерційного найменування, торговельної марки, рекламних матеріалів, оформлення упаковки, інших позначень без дозволу власника суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта [5].

Згідно зі статтею 16 неправомірним збиранням комерційної таємниці є добування протиправним способом відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення однієї особи без дозволу іншої особи, уповноваженої на те, з відомостями, що становлять комерційну таємницю, третьою особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання (ст. 17).

Схиленням до розголошення комерційної таємниці є спонукання особи, якій були доведені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків відомості, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання (ст. 18).

Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення господарської діяльності без дозволу уповноваженої на те особи відомостей, що становлять відповідно до законодавства України комерційну таємницю.

Відповідно до ст. 21 за вчинену суб'єктами господарювання недобросовісну конкуренцію настає відповідальність у вигляді накладення штрафу від п'яти відсотків від реалізованої продукції за останній звітний рік, а якщо доходу (виручки) немає, – до десяти тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Висновки

Оскільки в нашій країні питання захисту комерційної таємниці регулюються нормативно-правовими актами, що належать до різних галузей права та визначають здебільшого лише загальні засади правового

регулювання таких відносин, то необхідною є систематизація й уніфікація законодавства України з правового регулювання комерційної таємниці.

Вважаємо за необхідне ухвалення Закону «Про комерційну таємницю», яким треба встановити ясну регламентацію у правовій нормі «комерційна таємниця» з конкретикою, ясністю та вичерпною повнотою правового регулювання даної норми, логікою у викладенні, відсутністю протиріч, прогалин і колізій, зведенням до мінімуму дублювання нормативного матеріалу. У цьому Законі необхідно чітко встановити відомості, що не можуть бути віднесені до комерційної таємниці, бо нині такі відомості визначені Постановою Кабінету Міністрів № 611 від 09.08.1993 року, що не відповідає вимогам ст. 505 Цивільного кодексу України. Удосконалення законодавчої бази, наближення її до норм Європейського Союзу стабілізує економічну ситуацію та допоможе залучити іноземний капітал.

Як показує практика, не досить досконала розроблений та не завжди впроваджується на підприємствах режим комерційної таємниці. Можна запропонувати перейняти досвід провідних європейських підприємств та обов'язково займатися підготовкою NDA-договорів (угода про нерозголошення є юридичним договором, укладеним між двома або більше сторонами з метою нерозголошення (зберігання), взаємного обміну знаннями, матеріалами або іншою інформацією, доступ до якої обмежено третім особам, та (або) з метою зберігання (нерозголошення) конфіденційної інформації відносно третіх осіб). Це допоможе якнайкраще захистити конфіденційну інформацію від її несанкціонованого розголошення, сприятиме забезпеченню обліку та збереженості документів, які містять комерційну

таємницю, забезпечить використання організаційних, технічних та інших засобів захисту конфіденційної інформації, забезпечить обмеження доступу до носіїв конфіденційної інформації, а також здійснення контролю за дотриманням встановленого режиму охорони комерційних таємниць. У разі необхідності встановлення факту порушення комерційної таємниці документальне фіксування причетних до цього факту осіб та причинно-наслідкового зв'язку дозволить підприємству звертатися до суду за захистом порушеного права на комерційну таємницю. Як свідчить судова практика України, досить складно довести причинно-наслідковий зв'язок між діями винної особи та фактом порушення комерційної таємниці, також складно довести факт спричинення матеріальної шкоди власнику такої інформації, що не дає змоги підприємству компенсувати завдані збитки, оскільки така шкода виражається у вигляді неотриманого доходу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Еннан Р.Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 13. Ст. 130.
3. Скрипник В.Л. Захист інтересів власника при примусовому припиненні права власності : монографія. Кременчук : Щербатих, 2018. 200 с.
4. Харченко В. Захист права інтелектуальної власності в Україні: впорядкування кримінальної відповідальності. *Теорія та практика інтелектуальної власності*. 2008. № 5. С. 21–31.
5. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236196 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. С. 164.

This article is dedicated to the complex investigation of trade secrets as an object of intellectual property rights. The definition of trade secret, its legal regulation in the legislation of Ukraine is outlined. The ways of entering the legal regime of trade secrets are given. The types of liability for violation of the right to trade secret, which are enshrined in the legislation of Ukraine, are analyzed. Specific forms and methods of protection of trade secrets in practice are described. The court practice of protection of the infringed right on a trade secret is analyzed, conclusions are made and possible ways of improvement of the legislation of legal regulation of a trade secret. Information became the basis of life of modern society, its object and product of activity, the very process of creation, accumulation, storage of information, its transfer and processing stimulated the process in the field of production of information technologies, operating systems, means of information transfer. Due to new advances in information, state borders have become more transparent to the circulation of information, and ways of protecting the interests of information owners are becoming more and more relevant.

Ukraine's accession to the World Trade Organization and the state-elected course for integration with the European Union requires the introduction of new effective methods of protection of intellectual property

rights, convergence and integration of the Ukrainian economic system into the economic systems of European Union countries. This process requires the introduction of a model of innovative development of the state. Seamless exchange of the latest technologies, transfer of know-how, trade secrets, commercialization of objects of intellectual law as a whole.

In Ukraine, the Institute of Trade Secrets is still at the stage of formation, formation, and for our legislation its improvement is as relevant as ever. The lack of sufficient legal regulation is negatively reflected in the dynamics of private sector development, and especially in the flow of foreign investment, since investors from developed countries will not invest abroad and disclose their trade secrets unless they receive legally-justified safeguards for securing such information. Therefore, this topic is relevant and needs thorough study.

Key words: trade secrets, legal regime of trade secrets, responsibility for breach of trade secrets, forms of protection of trade secrets.

